

L'agenda 21: una nova filosofia per al nou segle

Guillermo García

(Biòleg tècnic de Mare Nostrum Consultoria Media Ambiental)

L'origen de l'Agenda 21

Encara que només en certes ocasions, és ben cert que recurrentment, de manera periòdica, succeeix que el nom s'anticipa al concepte. És el cas. I és que ha calat amb força i sofisticació allò de «l'Agenda 21» i, clar està, la «Sostenibilitat». Però, i el concepte?. Que ens ofereixen quan ens venen sostenibilitat?, i Agenda 21?

Pràcticament ningú dubta dels avenços positius, dels passos endavant, que la humanitat ha realitzat durant el darrer segle. Les noves democràcies i sistemes polítics imperants, el benestar social, l'augment de l'esperança de vida, l'avanç imparable de la ciència, són exemples que ho il·lustren amb fidelitat. Malauradament, encara que no sabem si tot té un preu, sí que estem en disposició però, de dir que el segle vint ha passat rebut. Ara, amb mirada retrospectiva i amb la serenitat de pensament que només les aturades al camí ens confereixen, fem balanç, ponderem, i ens envaeix la certitud absoluta de què la recerca de la justícia social, l'exuberància econòmica i l'estat pur de benestar, no podien ser tan fàcils d'assolir.

Doncs bé, aquesta inquietud respecte al destí del camí iniciat, s'ha transformat en la convicció, dramàtica si atenem a les conseqüències, de què, almenys, no era aquesta la manera de recórrer-ho. El naixement de la consciència ecològica, el creixement de les ONG's en substitució de les funcions desateses pels governs del món, la sensibilitat vers les cultures amenaçades, la multiplicació tan exacerbada com obscena de conflictes bèl·lics i agressions entre pobles, llengües o religions, són testimonis, clamorosos indicadors, dels errors comesos.

Hom pot contrastar la desesperació, la por d'un futur incert, en detalls quotidians, en l'actitud i discursos de la població. I és que cal dir-ho, i convé fer-ho amb una intensitat, rebel·lia, i subversió proporcionada a la gravetat de la situació.

Precisament així ho ha fet l'únic representant de la humanitat als fòrums governamentals,

les Nacions Unides. Hem assistit durant les darreres dècades, recordem-ho, a les conferències de les Nacions Unides per al Medi Ambient i el Desenvolupament. El juny de 1992, la Ciutat de Rio de Janeiro va projectar-se en les pupil·les del món sencer. Els caps d'estat de cent setanta-tres països assistien a la ja coneguda com CIMERA DE LA TERRA, la primera de les esmentades conferències. I ho varen fer en un gest sense precedents i per tal de manifestar la greu crisi ecològica i humanitària que pateix el planeta. Al mateix temps, va reafirmar-se el convenciment que aquesta crisi obeïa i era conseqüència dels comportaments i models de desenvolupament de la societat occidental a la qual pertanyem. Els efectes negatius d'aquesta dinàmica són els responsables, no només de l'actual degeneració del medi ambient i de l'empobriment dels valors culturals i tradicionals dels nostres pobles i regions, sinó que més enllà, condemna a la pobresa als països i comunitats més desfavorits, els quals pateixen molt freqüentment, les conseqüències més dramàtiques i els costos ambientals i econòmics del nostre desenvolupament.

Parlem de les desigualtats entre regions, entre pobles, entre persones. Parlem doncs, d'injustícies, de repartiments desproporcionats dels béns i, per extensió, del benestar; ens referim a explotacions de béns que no ens pertanyen, a la imposició dels models socioeconòmics que ens convenen i que, alhora, resulten inassolibles per d'altres cultures. I podríem parlar de molt més.

Mitjançant el reconeixement explícit d'aquesta realitat, i per tant de la nostra responsabilitat, van disposar entre d'altres acords, l'elaboració d'un Pla urgent i compromès, una estratègia que ens permeti dirigir-nos cap a una societat respectuosa amb el planeta, i més justa i solidària entre tots nosaltres. En definitiva, l'elaboració d'una agenda d'accions dirigides a assolir un model de «desenvolupament sostenible», L'agenda 21.

Aquest és el nom i aquest és el seu origen.

Responsables i víctimes

No tenim dubtes de la nostra responsabilitat en els desequilibris planetaris induïts per un model de desenvolupament i de valors, occidental, incomprensiu i intolerant amb d'altres pobles i cultures. La pobresa, fam, malalties, analfabetisme, etc., dins de les nacions i entre les nacions emergeixen com a situacions imposades, molt sovint per l'anomenat «Primer Món». I nosaltres pertanyem a ell, no hi ha dubte; som en conseqüència, responsables d'aquests efectes.

Però les desigualtats i els desequilibris socials i econòmics, no es restringeixen a les relacions entre grans regions geopolítiques, ans també, es projecten a nivell mesoterritorial i, fins i tot, a escala local. D'això en sabem, i ho sabem per que també hem estat víctimes. La Terra Alta, i per inclusió la Fatarella, ha sofert i encara pateix les conseqüències d'un sistema d'ordenació política i de desenvolupament social i econòmic injust, centralista i desequilibrador, potenciador de la cultura urbana i amb desdeny vers la ruralitat, que gaudeix d'aquesta quan no es suporta a sí mateixa, però que s'oblida d'ella la resta de temps, narcotitzada en una celebració impúdica i contínua del seu estat de benestar.

I aquesta és la realitat, i així cal expressar-la. Per que la Terra Alta viu una crisi que ja dura massa i que, si no la reverteix, l'acció constant i incansable del desgast econòmic, del degoteig emigratori, condemnarà definitivament aquesta terra, els seus pobles i la seves riqueses, i vaga dir-ho, llur cultura.

Situacions extremes cal afrontar-les amb actituds idèntiques. No podem obviar que la crisi de la Terra Alta és una crisi de model. Com que l'estructura ens ha fallat, cal vertebrar-ne una altra de nova, i mutar el model de desenvolupament significa canviar-ho tot, i canviar-ho tot, no és tasca fàcil. Resulta estèril mantenir un model agònic mitjançant precarietat, al menys no, sinó representa una estratègia clara i de resistència que resulti útil i de trànsit vers algun canvi pròxim. Conseqüentment amb això, s'ha d'accedir a iniciar una metamorfosi vers algun nou futur, estarem tots d'acord que haurà d'ésser cap a un sistema que, aprofitant els avantatges i triomfs del modernisme tecnològic i social, cerqui fórmules més justes i equilibrades amb allò que ens envolta, gent i medi.

Aquest és el camí que ens proposa l'Agenda 21, no és fàcil i estem lluny d'ell. Fins ací,

posseïm tan sols la filosofia de partida, l'horitzó, però almenys amb la certesa que es tracta del camí correcte, el futur que volem.

El camí a seguir

El camí a seguir va quedar traçat. La filosofia de l'Agenda 21 ja proposava, encara que només en essència, una solució: LA SOSTENIBILITAT.

«El desenvolupament sostenible és aquell desenvolupament que satisfà les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures de satisfer les seves necessitats». ¹ És aquesta la manera com va sèr definit en origen el terme sostenibilitat. En realitat és molt més senzill, sostenibilitat és «fer les coses bé». Fer un ús prudent i conservatiu dels nostres recursos i riqueses, gestionar adequadament, permetre la seva renovació, protegir-les de les amenaces i usos temeraris, anteposar el principi de precaució en cada acció, etc. És, en definitiva, allò que coneixem com «pensar a llarg termini».

Fent balanç resulta proporcionat assegurar que l'Agenda 21 ha estat un èxit. No ha portat la pau, la justícia i el benestar al món, aquest tasca caldrà fer-la durant tot el segle 21, però ens mostra el camí i ens proposa una agenda d'acions i compromisos, els quals, executats amb tenacitat i perseverància, hauran d'actuar de manera acumulativa, pas a pas, vers el nou horitzó fixat.

Nogensmenys, és interessant observar que aquesta filosofia ha calat fons. Portem més de deu anys d'Agenda 21 i aquesta s'ha reafirmat mitjançant cimera internacional consecutives (veure bibliografia) i els compromisos polítics han estat traslladats i assumits a tots els nivells administratius i organitzatius. Hores d'ara es tracta només del projecte, caldrà executar-lo.

L'estratègia proposada no renuncia al desenvolupament, ben al contrari, és desenvolupament en si mateixa, això sí, «sostenible». Hauré d'induir a la confabulació del poder de la ciència, amb el nou consens del humanisme arrelat en una societat hereva de dues guerres mundials, l'experiència dels errors i, de ben segur, la sensibilitat i certesa de que només la fraternitat entre els pobles i la voluntat de canvi són el motor de la societat.

Hom reconeix, que les filosofies i les polítiques exposen llurs debilitats en el moment de posar-se en pràctica, de materialitzar-les. No és

menys cert que comencen a aparèixer mostres prou significatives d'incorporació de la filosofia de l'Agenda 21 a les polítiques, estratègies i accions de les administracions. A tall d'exemple, poden esmentar-se imperatius legals com el de la nova llei 2/2002, d'urbanisme de Catalunya, la qual estableix com el desenvolupament urbà haurà de, obligatòriament, ésser sostenible; o els procedents de certes lleis sectorials desenvolupades per tal d'ordenar el medi ambient; els continguts dels Plans Territorials en desenvolupament, etc. Ara bé l'encert en el disseny i l'aplicació o, perquè no, el grau de sinceritat que resideix en les corresponents voluntats legisladores de les esmentades normes, és tema a part.

Adhuc, com veiem, el consens mundial comença a concretar com haurà de posar-se en marxa l'Agenda 21. Es parla de «processos» d'Agenda 21. Aquests han de ser entesos, en definitiva, com el conjunt de reflexions polítiques i ciutadanes, el disseny d'estratègies i línies d'acció i, la programació de plans i projectes concrets, que permetin avançar cap al model de desenvolupament desitjat.

Catalunya, com a regió d'Europa, ha iniciat un «procés» d'Agenda 21. No obstant, sens perjudici que les mesures de canvi han de fer-se extensives a tots els nivells administratius, s'ha establert, metodològicament parlant, que cal elaborar i posar-les en funcionament amb especial compromís i intensitat des dels municipis, veritables gestors del territori i vertebradors de la societat. Així doncs, «iniciar un procés d'Agenda 21», significa assumir el compromís de revertir una situació, de començar una nova actitud envers qualsevol acció que es dugui a terme i, contràriament amb allò que es troba implícit en el propi concepte de «procés», és l'inici d'una nova fase que no haurà de tenir fi, això és, que restarà exempta d'acotacions temporals.

En el nom de l'Agenda 21

Els termes Agenda 21 i sostenibilitat són conceptes que sovint sorgeixen en els discursos i promeses polítiques. Són atractius, sembla clar. És probablement aquest, el motiu pel qual són emprats de manera recurrent per tal de perfumar i guarnir discursos polítics o, alternativament, són utilitzats per a exornar llur interès amb gales retòriques i amb conceptes secundaris o accessoris. És responsabilitat de tots vetllar per la preservació de l'Agenda 21 sense

permetre la seva perversió i és que, Catalunya, és la regió d'Europa on més municipis han signat la carta d'Aalborg durant els darrers anys (més d'un 32% dels municipis de Catalunya), però, són un club reduït i selecte el conjunt d'aquests que han iniciat veritables processos cap a la sostenibilitat i que, més enllà, els continuen, renoven i perpetuen en el temps.

Cal apel·lar, doncs, a l'honestetat política i governamental per tal d'orientar i utilitzar adequadament les estratègies i processos que es desenvolupin en el si, i en el nom, de l'agenda 21.

L'agenda de la Fatarella

La Fatarella ha iniciat el primer procés integral d'Agenda 21 de la Terra Alta. Fins i tot, ha exhibit alguns dels comportaments més coherents i conseqüents amb l'ideari de la sostenibilitat. A títol d'exemple resulta oportú esmentar la donació anual del 0,7% del seu pressupost municipal als països més desfavorits. Ha traçat una estratègia municipal basada en l'aprofitament sostenible dels seus recursos, la promoció d'activitats econòmiques que preservin i potenciïn els valors patrimonials locals, com ara el turisme rural, els productes artesanals, o l'agricultura integrada; ha activat mecanismes de participació ciutadana i de formació i educació ambiental; ha procurat la revalorització de la llengua i de la cultura (com per exemple la recuperació del patrimoni de la pedra seca o la participació en el Fòrum de les Cultures 2004); o aplica importants mesures de correcció ambiental, mostra del qual, és la construcció d'una depuradora verda per llacunatge, entre d'altres.

El conjunt d'iniciatives, programes i projectes implementats, de ben segur, resulten insuficients, penúltims. Només cal prendre consciència d'això, i comprendre les dimensions de la lluita i del temps durant el qual haurem de bregar.

En aquesta línia s'ha obert una nova fase. La Fatarella, per tal de reiterar, d'insistir, ha iniciat una nova etapa que permeti impulsar i potenciar la intensitat i ritme d'avanç cap a la sostenibilitat del municipi. El passat octubre es va donar inici a un conjunt d'accions orientades a promoure i, eventualment, progressar en el camí marcat. Es tracta, de l'elaboració d'un espectre de treballs tècnics de base i, simultàniament, de l'implementació de tot un seguit de mecanismes de participació que permetin i garanteixin la partici-

pació oberta i plena del conjunt dels ciutadans en la presa de decisions.

Aquest nou cicle de potenciació de l'Agenda 21, s'ajusta a les metodologies més ambicioses i compromeses d'aplicació actual, per el desenvolupament de processos locals d'Agenda 21. Les fases de les quals es compona són, en síntesi:

1a. Fase de diagnòstic: Pretén assolir un coneixement profús i exhaustiu de la situació actual, per tant, un diagnòstic de les problemàtiques i una valoració dels potencials i oportunitats, mancances, debilitats i amenaces. Tot en el conjunt de les dimensions possibles, això és, les ambientals, socials, econòmiques i culturals.

2a. Fase de Pla d'acció: Ens ha de permetre seleccionar i visualitzar l'escenari vers el qual volem dirigir-nos, el model de desenvolupament que desitgem. Amb ell, es traçaran i dissenyaran el conjunt de línies estratègiques que ens hauran de permetre aproximar-nos-hi. A un nivell més aplicat i pragmàtic, es concretaran els plans, projectes i accions, amb pressupostos i terminis d'execució que permetin fer de les propostes una realitat.

3a. Fase de seguiment: Consisteix en l'establiment de les mesures i indicadors de seguiment que ens facilitin la supervisió i garanteixin la continuïtat i aplicació del Pla d'acció, avaluar la seva execució així com els resultats de les accions i projectes ja iniciats.

En definitiva, es tracta de dissenyar un Pla estratègic local. Això podria semblar no gaire nou. Però la diferència qualitativa d'aquest pla, resideix en l'autor. Haurà d'estructurar-se mitjançant el consens, la participació i col·laboració del conjunt dels ciutadans, dels agents econòmics, de les associacions locals, forces polítiques i, en conclusió, del conjunt del poble.

Creiem doncs en la línia de pensament i d'acció de l'Agenda 21. Conseqüentment considerem, que la influència de l'agenda, forçosament, ha d'ésser difosa al conjunt de l'esfera competencial de les administracions, ha de residir, omnipresentment, en qualsevol gest, actitud, programa, acció, efecte o intervenció dels poders públics. Les administracions han d'assumir i comprendre que en elles resideixen funcions i responsabilitats de sensibilització i implicació del sector privat i del pensament social. Conservem, amb convicció, la certesa de que serà aquest un projecte secundat pel conjunt d'una població, la dels homes i dones de la

Fatarella, que ja ha demostrat llur sensibilitat i preocupació envers allò que sap, és realment important.

Bibliografia de referència

- Cimera per a la Terra. Conferència de les Nacions Unides per al Medi Ambient i el Desenvolupament. Rio de Janeiro, Brasil, juny de 1992.
- Cimera per la Terra (1992). *Declaració de Rio sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament*. Conferència de les Nacions Unides per al Medi Ambient i el Desenvolupament. Rio de Janeiro, Brasil, juny de 1992.
- Cimera de la Terra (1992). *Programa 21*. Conferència de les Nacions Unides per al Medi Ambient i el Desenvolupament. Rio de Janeiro, Brasil, juny de 1992.
- Cimera de Johannesburg. Cimera Mundial sobre el Desenvolupament Sostenible. Johannesburg, Sudàfrica, agost-setembre de 2002.
- Comissió Mundial sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament (1987). *El Nostre Futur Comú - Informe Brundtland*. Nacions Unides.
- Conferència Europea sobre Ciutats i Viles sostenibles (1994). *Carta de Ciutats i Viles Europees cap a la Sostenibilitat (la Carta d'Aalborg)*. Aalborg, Dinamarca, el 27 de maig de 1994.
- Nacions Unides, CNUMAD. (1992) *The Global Partnership for Environment and Development. A Guide to Agenda 21*. Edició en català: L'Aliança Global per al Medi Ambient i el Desenvolupament. Guia de L'Agenda 21. Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, novembre 1995.
- Nacions Unides, Assemblea General. (1997) *Programme for the further implementation of Agenda 21*. Edició en català: *Programa per a la continuïtat de l'aplicació de l'Agenda 21*. Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, juliol, 1998.
- UICN/PNUMA/WWF. (1991) *Caring for the Earth. A Strategy for sustainable Living*. Gland, Suïssa. Edició en català: *Cuidem la Terra. Una estratègia per viure de manera sostenible*. Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, juny de 1992.

Notes

1. Representa el compromís dels pobles i comunitats locals europees que la subscriuen, vers la sostenibilitat. La carta d'Aalborg fou en inici, aprovada pels participants a la Conferència Europea sobre Ciutats i Viles Sostenibles, que tingué lloc a Aalborg, Dinamarca, del 24 al 27 de maig de 1994, sota el patrocini conjunt de la Comissió Europea i de la Ciutat d'Aalborg, i organitzada pel Consell Internacional per a Iniciatives Ambientals (ICLEI).